

Folkloristik:

Prof. Dr.
Dursun Yıldırım
Armağanı

Pars Yılı
ANKARA 1998

ŞAZ ŞÂİRLERİNİN DİVANLARI VE KULOĞLU'NUN ŞİİRLERİ ÜZERİNE

Prof. Dr. Şükrü ELÇİN*

Saz şâirlerimizin büyük çoğunluğunun şanssızlığı, şîirlerinin Klasik Edebiyatımız'da görüleceği üzere birer divanda toplanmamış olmasıdır. Onların eserleri hakkında verilen hükümler, umumiyetle cönklerle mecmualardan derlenmiş mahdut malzeme ile birbirinin tekrarı antolojilere dayanmaktadır.

Aslında şâirlerimizin sanatlarıyla edebiyat ve kültür tarihimizdeki yerlerini gerçeğe yakın bir surette tâyin edebilmek için hayatları boyunca yazdıklarının ortaya çıkarılmasına ve bir külliyyat hâlinde basılmasına ihtiyaç vardır.

Halk edebiyatımız için ilk öncülerin söylediklerine benzer şekilde bugünkü araştırmacıların da tarihî ve içtimaî sebepleri ileri sürerek mâzeret arayacaklarını biliyorum. Ben, bu konuda pasif kalmak yerine Türkiye içinde ve dışındaki kitaplıklarda yapılacak araştırmalar sonunda lâzım müsbet sonuçlara ulaşacağımıza inanıyorum.

İşte bu düşüncelerle yaşarken merhum, Cahit Öztelli'nin "Üç Kahraman Şâir" adlı eserini elime aldım. Yazarın, tarihî kaynaklarla Âşık Ömer'in Şâirnâme adlı eserinde itibarlı yerini bulan 17. yüzyılın tanınmış şâiri Kuloğlu'nun (57) şîirini bir araya getirdiğini gördüm. Bu şîirlerden bâzıları başka araştırmacılar tarafından alınmış mahsullerdi. Kuloğlu'nun eserleri hiç şüphesiz bunlardan ibâret değildi. O da; Karaca Oğlan, Âşık Ömer ve Gevherî gibi bir çok şîirler yazmıştı. Onları nisyândan kurtarma vazifesinin -kolay işlerden kurtulacak- genç araştırmacılara düştüğünü kendi kendime söyledim.

Kuloğlu, öteden beri benim de dikkatimi çeken bir şâirdir. Geçen yıl Macar İlimler Akademisi Kitaplığı'ndaki Türkçe yazmaların künye bilgisi verilmemiş küçük kataloğu elime geçti "Kuloğlu Divanı" isim cümlesiyle karşılaştım. Heyecanlandım. Divan şâiri bir Kuloğlu'ndan haberdardım. "Şübhe bir nûra doğru koşmaktadır" vecizesinden hareketle eserin mikrofilmünü getirtmeğe karar verdim. Bir yıl süren sabırlı

* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Başkanı

yazışmalardan sonra Prof. Dr. G. Hazai'nin delâletiyle gönderilen filmin şâirimize âit olmadığını anladım. Üzülmedim diyemem. Ama araştırma heyecanı ile işe sarıldım. Öztelli'nin kitabında bulunmayan (11) şiirini kısa zamanda tesbit ettim. Hocam Köprülü: "Bir çakıl taşı getirin kâfidir, ilmî nesiller tamamlar" dememiş miydi. Öztelli'nin lüzumsuz tasarruflarla dolu eserlerinin yayınından sonraki derlemelerle şâirimizin şiirleri (100)'e yaklaşmağa başladı.

Yukarıda söylediklerimin aydınlığa çıkabilmesi şâirlerimizin di-
vanlarının tesisi ile mümkün olacaktır. Göl maya tutacaktır. Dediklerimi
ilgililerin dikkatine sunuyorum.

Metinler:

Felekte bir dolu nûş ettim idi
Âkıbet ilettiler beni mest iken
Ben böyle olmazı işitmiş idim
Yazılmış alnıma tâ elest iken
Anda varan kimse o da bizdendir
Ruhtur giden bunda kalan bedendir
Kuşumuz feryâd ider nedendir
Bülbül de gül ile şöyle dost iken
İşte biz de varsak gerek nazara
Herkesin metâi çıkar pazara
Kendi ayagiyle girmiş mezara
Baba ()? tâ şu kadar cust iken
Her kemâlin olsa gerek zevâli
Ârif olan kişi anlar mekali
Dervişlere virir soru suâli
Giydikleri hırka ile post iken
Gel Kuloğlu doğru söyle sözünü
Sıdk ile Mevlâ'na doğru özünü
Gafil olma hised it aç gözünü
Felek bir gün bizi alt ider üst iken¹

Koşma

Deli gönül ne ağlarsın gam yime
Her dem ağlamanın gülmesi vardır
Adûya intikam kalur mu sandın
Herkes ittiğini bulması vardır
Âşıklık bir gizli sır imiş ince
Zeyn olmuş bahçesi gülleri gonca
Bir dilberin kendi gönlü olunca
Tenhâca odaya gelmesi vardır

¹ Mecmua-i Sâz ü Söz, 88.

Der Kuloğlu şükür birliğine Hakk'ın
İnşallah rakîbin ölmesi yakın
Kâmil dilberlere aldanma sakın
Heman bir yüze gülmesi vardır²

Türkî

Felek göçün üstümüze uğrattı
Yaman zaif düştüm ben bu gümandan
Üstüme uğrayan dostun göçüdür
Sitemi çok çektim ben bu gümandan

İyinin hakkını kemdür dimenem
Kötünün zemmini elden komanam
Nâmerd sofrasından lokma yemenem
Ârifler de bilür beni sîmâmdan

Nâgehan gelürse başıma bir iş
Var ise müşkilin kâmile danış
Konuşursan merd oğlu merd ile konuş
Gözüm korktu yaman oğlu yamandan

Hacı Bektaş Veli benim pîrimdir
Arşa direk direk olan ünümdür
Ağlama gözlerim Mevlâ kerimdir
Kısmetin var ise gelür Yemen'den

..... Kuloğlu çağrılar adın

.....
Bir zaman nazlısıydın Sultan Murad'ın
Sitemi çok çektim devr-i zamandan³

Ne güzel yaratmış ol Celle-Celâl
Konca gül ireyhan cana boyandı
Muhammed Ali'nin adını dersem
Bülbül gafletinden seher uyandı

Ey konca fem konca dehânelenmiş
Domurcuk güllerin hep tâzelenmiş
Meded hâr elinden üftâdelenmiş
Bülbül figan idüp pervânelendi

Dehanın koncası şekerler ezer
Oturmuş kâtipler vasfını yazar
Füfûl gerdanına ebrular düzer
Bu melek yarası gökden mi indi

² Ank. MK. cn: 135.

³ Ank. MK. cn: 29; Öztelli, s. 285.

Cânan senin vasfın gelmez kaleme
Gören âşıkların durur selâma
Ey Kuloğlu iki gelmez âleme
Ben gedayım Mısır'ın Sultânı kendi⁴

Hasretim bunca yıl seni görmeğe
Dîdar görüşelim cânan beri gel
Elim irmez hatırını sormağa
Dîdar görüşelim cânan beri gel

Çarh-ı felek bize bir âl itmeden
Muhabbetim zâil olup gitmeden
Ömür tamam olup kabre yetmeden
Dîdar görüşelim cânan beri gel

Beni abdal eden lebin
Aşkın deryâsına tenim
Dostluğun var ise şimdi demidir
Dîdar görüşelim cânan beri gel

Kör rakiyb taşlar ile var doğün
İtdiğün yanına kalırsa o gün
Bihamdillâh kadre irişdik bu gün
Dîdar görüşelim cânan beri gel

Gönlümü virelden sen melekzâda
Engeller bizimle düştü inâda
Kuloğlu ider biz gideriz dünyâdan
Dîdar görüşelim cânan beri gel⁵

Türkî

Güzel benden niçün firar idersin
İl kadar hatırın sayamaz mıyız
Bildim ol kendine zarar idersin
Biz de bir gayrisin saramaz mıyız

Niçün firar idersin çeşm-i fettânım
Ne kıyas idersin benim sultânım
Arzihal virmeğe çekinir cânım
Hasmına bir cevap viremez miyiz

Kuloğlu kalbinde bir gedâ kuldur
Emrine mazhardır istersen öldür
Kabâhatım nedir cürmümü bildir
Aşka irer yohsa yaramaz mıyız⁶

⁴ Ank. MK. cn: 51.

⁵ Ank. MK. cn: 4453.

⁶ Ank. MK. cn: 4453.

Destan

Âciz kaldım ben yavrunun elinden
Hiç gelmez yanıma her gün ildedir
Bî-vefâ dilbere mübtelâ oldum
Gelür mi ola diyi gözüm yoldadır

Yâranlar bu sevdâ serden ayrılmaz
Su bulanık akmayınca durulmaz
Şunda her dilbere gönül verilmez
Bülbülün arzusu konca güldedir

Ötme bülbül ötme sesin bereli
Dayanmazım dertli yürek yâreli
Çok olmadı dost kemâle ireli
Konmuş da şakıyor bülbül daldadır

Allı durnam gelmiş karşımda bakar
Çeşmim yaşı deryalar gibi akar
İki gül açılmış ne hoşca kokar
Biri sağda birisi de soldadır

Kaşlarını eğüp gözlerin süzen
Görünce aklımın bendini çözen
Beni mest eyledi şu sarhoş gezen
Şişeler koynunda meze beldedir

Niçün hey sevdiğim selâm almazsın
Kasâvet gönümün gamın almazsın
Ağladıkça çeşmim yaşın silmezsin
İşin gücün hile lebin baldadır

N'olaydın yanıma gelmeyeydin
Kâkülün alınına bölmeyeydin
Yüze gülüp aklım almayaydın
Arzihâl yazdırdım işte eldedir

Aç nikâbın mâh yüzünü görelim
Sünbül saçın altın ile örelim
Gel benim ol zevk u safâ sürelim
Benim muhabbetim tatlı dildedir

Sevdiğim rüyundan hicabı kaldır
Gizli sırlarını hep bana bildir
Bu Kuloğlu bildin bir dâne kuldur
Bekler işigini müşkil haldedir⁷

Tekerleme

Din bâbında bana virüp suâlin
Söyle cevâbını bildir efendi
..... eyle izhar olsun kemâlin
Bilmem bu nice hâldir efendi

⁷ Ank. MK. cn: 4453.

Dinleyüp öğüdün almayan kişi
Dininin tarıkın bilmeyen kişi
Dört mezheb nice dir bilmeyen kişi
Hudâ'ya ol nice kuldur efendi

Evvel namaz abdest sorulur kula
Farz ile sünnet kaçtır bile
Dinle sana ben bildireyim hele
Bilmediniz var ise bildir efendi

Sabah dört öğle on iki rekat
İkinci sekizdir sanma ki nihan
Akşam beş yatsı on üçtür beyan
Bilmeyene bunu bildir efendi

Bir günün farzını on yedi buldum
Sünneti yirmi üç vitiri kıldım
Suâlini cevab virmeğe geldim
Var sen de kaçanı buldur efendi

Sen kıyas eyleme gerü kalurum
Aç gözünü sana cevap veririm
Kaçmam suâlinde karşı dururum
Heman suâl eyle imam efendi

Hamd ile beş vaktimi kılarım
Lâzım olan mesâili ararım
Bir yıllık namazı ezber bilürüm
Bilmez isem sen bana bildir efendi

Altı bin yüz yirmi farzdır tamamı
Sekiz bin iki yüz kırk sünnet kelâmi
Bin seksendir ver cevab ey
Bilmeyene bunu bildir efendim

Düşünüp her birin aradım buldum
Bir yılda dört bayram namazı kıldım
Kırk sekiz cumanın kur'asın saldı
Gönülde tuttuğum gamı kaldı efendi

Dört yüz seksen oldu sünneti farzı
İkişer tehiyyat mescidin tarzı
Doksan altı tamam hesapta farzı
Peygamberden kalma yoldur efendi

Otuz altı söyledim
Terâvih altı yüz hesap eyledim
..... bir yıllık söyledim
Cevâba başını kaldı efendi

Sana suâl etsem var mı hatâsı
Gayet çoktur
Cismini eritti aşkın butası
Kalbimiz gümüştür pâkdir efendi

Mihraba oturup kaşın çatarsın
Döner cemâate eğri bakarsın
Yatsı namazın nice yamarsın
Meseleyi bana bildir efendi

Abdestin eđeri o yanı nedir
Raht ile örneğin yanında hâzır
Evvelâ kuskunu kolanı nedir
Bilmezim bilürsen bildir efendi

..... bilürüm
..... kayâsında sâkin olurum
Akıl kiblesinde divan dururum
Gönül kiblesini bildir efendi

Bu namaz ilminin çaktır
Anladım her biri kulağın saktır
Bilürüm cevâbe vüs'atin yoktur
Bâri karşuluđum bildir efendi

.....
Eğri çehre yüzü gözü
Ne acep gözüne inmiş sarığın
Korkarım başın da keldir efendi

Sana olsa bir aklın yitürmüş
Âbid gibi seccâdede oturmuş
Gönlü mü sana bağlı getürmüş
Bu gelen kaynađı bildir efendi

Duâya karşı duramaz deyü
Sözüne akıllar iremez deyü
Kuloğlu cevap viremez deyü
Var seni kınar eller efendi⁸

Türkî Berây-ı Muhabbet

Gafilen derdine düştüm
Bulanuban akan dilber
Kirpiđin okuyla vurup
Yaralarım söken dilber

Pek aşkın âvâzına
Müştâkım şirin sözüne
Gerdanına mâh yüzüne
Kâkülleri döken dilber

Aklım perişan idersin
Gönlü mü cüşan idersin
Korkarım ki kan idersin
Kıya kıya bakan dilber

⁸ Ank. MK. cn: 16.

Kaşların kurulu yaydır
Leblerin sükker-i nâbdır
Tabiatın pek hümâydır
Derdime derd katan dilber

Azm idüp dosta varınca
Kâkül hasretin bulunca
Kuloğlu sever ölünce
Misk ü anber kokan dilber⁹

Aceb ol kaşları keman
Korkmaz m'ola Hudâsından
Benim ile ahd ü peyman
Böyle mi ibtidâsından

Rakiblerden öğüt almış
Bendesin sevedâya salmış
İşitdim benden vazgelmiş
Cânan eski edâsından

Nefsin gele ider cânâ
Ağlarım ben yana yana
Efendim çıkmış seyrâna
Geçilmez hû sadâsından

Seherde bülbül zâr ider
Sadâsı cana kâr ider
Efendim niçün âr ider
Ben Kuloğlu gedâsından¹⁰

Şakırım bülbül misâli gülşâne düştü gönlümüz
Mısır içinde Yusuf-i Kenan'e düştü gönlümüz
Ârifler beyan eylemiş ismimi üç harf ile
Evveli "ha" evsâtı "sin", "nûn"a düştü gönlümüz

İncünüp küsme efendim ben de günah eyledim
Kul hatâsız olmaz amma pek kabahat eyledim
Hüb nâz ile yanar iken ak gerdandan dişledim
Leblerin âb-ı zülâldır kana düştü gönlümüz

Var mıdır aksânın deyü kendini öğmüş gelür
Nazar kıldım cemâline sanki nur doğmuş gelür
Anadolu dilberleri terpuşun eğmiş gelür
Bir güzeller güzeli sultâna düştü gönlümüz

Üç günlük fânî dünyâda eyledim zevk u safâ
Bu güzellik sende kalmaz der Kuloğlu Mustafa
Aslâ aynuma gelmiyor çektiğim cevr ü cefâ
Bir gün âşık kadri bilür cânâna düştü gönlümüz¹¹

⁹ Mecmua-i Sâz ü Söz, 271.

¹⁰ Ank. MK. cn: 1879.

¹¹ Ank. MK. cn: 504.